

OFFICIAL PRESS RELEASE

1 Mē 2015

Fakamatala Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga ki Fepueli 2015

'I he 'aho ni' kuo tuku atu 'e he Pangikē Pule Fakafonua 'a Tonga' 'a e Fakamatala Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga ki Fepueli 2015. Ko e Fakamatala ko 'eni' 'oku hā atu ai 'a e vakai ki he tu'unga faka'ekonōmika 'i Tonga ni' mo e founda ngāue 'a e Pangikē Pule' 'i he māhina 'e ono ki Fepueli 2015. 'Oku toe tuku atu 'e he Fakamatala ko 'eni' 'a e fakafuofua 'a e Pangikē Pule' ki he māhina 'e ono ka hoko'.

Tupu mei he fakafiemale 'a e tu'unga 'o e hikihihi 'i he totongi e ngaahi koloa' pea pehe ki he pa'anga talifaki 'a e fonua' 'i he māhina 'e ono kuohili', 'o ngata ki Fepueli 2015, na'e tu'utu'uni ai 'e he Poate Pule 'a e Pangike Pule Fakafonua 'a Tonga ke kei hokohoko atu pe 'a hono ngaue'aki 'a e fokotu'utu'u mo e kaveinga ngaue fakapa'anga lolotonga 'a e Pangikē Pule'.

Na'e fakafuofua 'e he Pangikē Pule' 'e pēseti 'e 2.2 'a e tupu faka'ekonōmika fakalotofonua' 'i he 2014/15. Ko e holo eni mei he tupu pēseti 'e 2.9 'a ia na'e fakafuofua 'e he Pangike Pule 'i 'Aokosi 2014. Na'e makatu'unga 'a e holo ko eni mei he la'ala'aa ki he funga e fonua' pea pehe ki he toloi 'o e ngaahi polōseki langa lalahi na'e teu ke fakahoko lolotonga e ta'u'.

Makatu'unga mei he fakafuofua 'a e IMF 'e toe lelei ange 'a e tupu faka'ekonōmika fakamāmāni lahi', 'oku fakafuofua ai 'e he Pangikē Pule' 'e toe hiki hake ai 'a e tupu faka'ekonōmika 'a Tonga' ki he pēseti 'e 3.2 'i he ta'u 2015/16. 'Oku fakatefito 'a e tupu ko 'eni' mei lelei ange 'a e ngaahi ngāue 'i he tafa'aki 'o e ngoue', toutai' mo e vao'akau'; fakalalakaka ange 'i he ngaahi ngāue fakapa'anga', takimamata' mo e ngaahi ngāue langa'.

'I he māhina 'e 12 ki Fepueli 2015, na'e holo ai 'a e totongi fakalukufua e ngaahi koloa' 'aki 'a e pēseti 'e 1.1. Ko e fuofua taimi eni ke holo ai 'a e totongi fakalukufua e ngaahi koloa' talu mei Mē 'o e 2013. Ko e holo ko eni na'e fakatefito ia 'i he holo lahi 'i he totongi 'o e lolo fakamāmāni lahi', 'o holo ai 'a e totongi 'o e 'uhila' mo e ngaahi koloa fakalotofonua. 'Oku fakafuofua 'e he Pangike Pule 'e kei holo ai pe 'a e totongi fakalukufua e ngaahi koloa' 'o a'u ki he faka'osinga 'o e ta'u'.

Na'e a'u 'a e pa'anga talifaki 'i muli 'a e fonua ki he \$293.6 miliona 'i he faka'osinga 'o Tisema 2014, kimu'a pea holo hifo ki he \$281.3 miliona 'i he faka'osinga 'o Fepueli 2015. Ko e tupunga 'o e holo ko eni mei he si'isi'i ange 'a e hulu 'i he palanisi 'o e 'akauni fehū'aki pa'anga mo muli. 'Oku fakafuofua 'e kei 'i he tu'unga fakafiemale pē 'a e pa'anga talifaki 'i muli 'a e fonua' ki he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga 2015 mo e 2016.

Na'e hiki hake 'a e lahi 'a e pa'anga fakalūkufua 'a e fonua (money supply) tupu mei he lahi ange 'a e ngaahi no 'I he ngaahi pangike. 'Oku fakafuofua ke toe ma'olunga ange 'a e lahi 'a e pa'anga fakalūkufua 'a e fonua (money supply) tupu mei he fakafuofua 'e tupu pēseti 'e 10 'a e ngaahi nō 'e tuku atu 'e he ngaahi pangikē. Na'e kei 'i he tu'unga ma'olunga pē 'a e pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikē (liquidity), 'a ia na'e kaunga lelei eni ki he ma'ulalo 'a e ngaahi totongi tupu 'i he nō (lending rate) mo e ngaahi totongi tupu 'i he fakahū pa'anga' (deposit rate).

Na'e hokohoko lelei atu ai pē 'a e fakafiemalie 'a e fai fatongia 'a e ngaahi pangikē neongo 'oku kei fiema'u pē 'a e tokanga lahi ki he ngaahi no palopalema 'a e ngaahi pangikē.

Koe'uhi ko e fakafiemalie 'a e hikihi 'a e totongi fakalukufua 'o e ngaahi koloa; ma'ulalo ange 'a e ngaahi totongi tupu 'a e ngaahi pangike (interest rates); fakafiemalie 'a e mahu'inga 'o e Pa'anga Tonga (exchange rate); lahi 'a e pa'anga ngaue 'a e ngaahi pangike ke no atu pea toe hiki hake 'a e pa'anga kuo noo'i atu (credit growth); fakafiemalie 'a e tu'unga 'o e pa'anga talifaki 'i muli 'a e fonua (foreign reserves); mo e kamata kake 'a e tu'unga faka'ekonomika 'o e fonua, kuo tu'utu'uni ai 'e he Poate Pule 'o e Pangike Pule Fakafonua 'a Tonga ke kei hokohoko atu pe 'a hono ngaue'aki 'a e fokotu'utu'u mo e kaveinga ngaue fakapa'anga lolotonga 'a e Pangikē Pule'.

Pangikē Pule Fakafonua 'a Tonga